

Nr 656

Av herr **Heckscher m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 35, angående teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier m. m.*

(Lika lydande med motion nr 529 i Första kammaren)

I 1959 års statsverksproposition anmälde handelsministern vissa av Aktiebolaget Statens skogsindustrier framlagda planer för en utbyggnad av bolagets anläggningar i Norrbottens län. Sålunda hade projekterats dels en ny sulfatfabrik i Piteå för tillverkning av ca 79 000 årston sulfatmassa och ca 31 000 årston halvkemisk massa med anslutande pappersbruk — Lövholmen-projektet — dels en utbyggnad av sulfatfabriken vid Karlsborg med 60 000 årston sulfatmassa samt av pappersbruket därstädes. Den totala kostnaden för dessa båda investeringar hade angivits till 190 milj. kr., varav 120 milj. hänförde sig till Lövholmen-projektet. Med hänsyn till råvaruförhållandena och till bolagets industriella synpunkter hade företagsledningen ansett Lövholmen-projektet böra ges företräde. Denna bedömning biträdades av departementschefen, som tillstyrkte utbyggnadsföretaget. Bolaget ansåg sig vara i stånd att genom självfinansiering eller genom lån mot in-teckningar svara för en tredjedel av anläggningskostnaderna och begärde för täckande av återstoden, 80 milj. kr., tillskott av statsmedel. Enligt departementschefens förslag skulle 21 milj. kr. i form av aktiekapital tillföras bolaget och 20 milj. kr. i form av lån tillskjutas under vart och ett av åren 1960, 1961 och 1962.

Vid riksdagsbehandlingen av ärendet hävdades från vårt håll den uppfattningen, att en utveckling av den industriella kapaciteten i Norrland och inte minst i Norrbotten borde eftersträvas. Särskilt i Tornedalskommunerna, Överkalixbygden och Nederkalix—Töre-området vore behovet av ökade sysselsättningsmöjligheter framträdande. De investeringar och de åtgärder i övrigt, som i detta syfte kunde komma i fråga inom Norrbotten, måste emellertid, om de inte skulle motverka sitt eget syfte, vara företagsekonomiskt motiverade och kunna resultera i en lönsam drift. En eventuell utbyggnad av den statliga företagsamheten måste givetvis också ske på sådant sätt, att inte redan igångsatta eller planerade projekt inom näringslivet i övrigt försvårades eller förhindrades.

Vi framhöll vidare att de med Sverige konkurrerande massaproducenterna — främst Finland och Nordamerika — alltmer övergick till produktionsenheter med en produktion av mellan 200 000 och 300 000 ton om året. Tillverkningskapaciteten vid en fullt utbyggd anläggning vid Lövholmen, nämligen ca 110 000 ton massa, ansågs därför vara otillräcklig. Såväl investerings- som övriga kostnader utslagna på denna produktionsvolym beräknades bli per ton alltför höga för att företaget med framgång skulle kunna konkurrera på

världsmarknaden. En väsentligt större anläggning ansågs därför erforderlig. Med hänsyn till den tillgängliga råvarubasen bedömdes det dock inte lämpligt att vid sidan av ASSI:s massa- och pappersfabrik i Karlsborg och Svenska cellulosa aktieföretags motsvarande företag i Munksund uppföra en ny anläggning vid Lövholmen. Även om virkestillgångarna i Norrbotten skulle förslå för det vid dåvarande tidpunkt föreslagna kapacitetstillskottet, skulle nämligen det beräknade virkesöverskottet inte komma att tillåta en så stor ökning av kapaciteten hos de tre företagen som på längre sikt krävdes för att möta den allt hårdare konkurrensen på exportmarknaden. Vi hävdade därför att det vore en ohållbar planering att i Norrbotten anlägga tre halvstora fabriker, av vilka två dessutom kom att ligga i samma älvdal inom två mils avstånd från varandra. En ur allmänna synpunkter och med hänsyn till Statens skogsindustrier riktigare lösning vore, om bolagets redan befintliga anläggningar för tillverkning av massa och papper vid Karlsborg kunde ges större produktionskapacitet. I enlighet härmed yrkade vi på en skyndsamt utredning om förutsättningarna för en utbyggnad av ASSI:s industrianläggningar i Karlsborg.

Något material för bolagets kostnadsberäkning om 120 milj. kr. för den nya pappersmassefabriken vid Lövholmen redovisades inte av departementschefen. För vår del höll vi det för sannolikt, att kostnaderna skulle bli inte oväsentligt högre. Därtill kom att i kostnadsräkningen helt förbigåtts behovet av väsentligt ökat rörelsekapital samt utgifter för bostäder och andra sociala ändamål. Vi bedömde därför bolagets beräkningar som orealistiska. Med hänsyn till vad som både då och tidigare klarlagts rörande företaget ekonomiska förhållanden ansåg vi att en utredning om Statens skogsindustriers ekonomi borde vidtagas och bedrivs så skyndsamt att resultatet kunde föreligga samtidigt med att frågan om en eventuell utbyggnad av bolagets anläggningar vid Karlsborg underställdes riksdagens prövning. Riksdagsmajoriteten ansåg sig dock i stort kunna godtaga de av bolaget gjorda beräkningarna och beslöt helt i enlighet med departementsförslaget.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 35 till årets riksdag återkommer handelsministern till frågan om finansieringen av den nya anläggningen vid Lövholmen i Piteå. Av en PM som bolagsledningen i ASSI den 18 december 1961 överlämnade till handelsdepartementet framgår att bolaget numera beräknar att byggnadskostnaden för massa- och pappersfabriken kommer att ligga 55 milj. kr. högre än de 120 milj. kr. som riksdagen utgick ifrån vid sin bedömning av ärendet 1959. Det anföres i bolagets PM att man redan under första halvåret 1959 kunde förutse att kostnaderna skulle komma att överstiga det belopp å 120 milj. kr. som angavs i 1959 års statsverksproposition och att detta även anmäldes inför statsutskottet och i VPM till handelsministern, överlämnad den 8 maj 1959. Enligt denna VPM ansåg sig bolaget ha anledning räkna med att investeringen, inklusive erforderligt rörelsekapital, skulle komma att belöpa sig till ca 135 milj. kr., dvs. 15 milj. kr. mera än handelsministern angivit i 1959 års statsverksproposition. Vi finner det synnerligen anmärkningsvärt att

varken statsuskottet eller kamrarna erhållit del av bolagets VPM när frågan avgjordes den 27 maj 1959. Vi vill också påtala att någon förklaring till den ifrågavarande kostnadsökningen på 15 milj. kr. inte lämnas i den proposition om ASSI som nu föreligger. Av de övriga kostnadsfördyringarna kan man hänföra 17 milj. kr. till en synnerligen otillfredsställande planering, 12 milj. till material- och arbetskostnadsökningar inkl. omsättningsskatten samt drygt 10 milj. till en ökning av anläggningens kapacitet.

Därtill kommer att bolaget nu redovisar ett behov av ökat rörelsekapital med ca 15 milj. kr. Uppförandet av den nya anläggningen vid Lövholmen beräknas således i dagens läge komma att dra en sammanlagd kostnad av 190 milj. kr. Av detta belopp har bolaget i enlighet med den av riksdagen 1959 godkända finansieringsplanen erhållit 21 milj. kr. i form av aktiekapital och 20 milj. kr. i form av lån under vart och ett av åren 1960 och 1961. I runt tal återstår således att ytterligare finansiera 130 milj. kr.

I den PM med utredning om bolagets ekonomiska ställning och lönsamhet som företagsledningen i december förra året överlämnade till handelsministern hävdas, att någon självfinansiering av Lövholmen-projektet inte kan anses möjlig. Under åren 1951—1960 har rörelseöverskotten inom ASSI bidragit till investeringarnas finansiering med i medeltal 10,4 milj. kr. per år. För 1958, 1959 och 1960 uppgick medeltalet till 14 à 15 milj. kr. För 1961 förutser bolaget en nedgång till ca 12 milj. kr. Utsikterna för 1962 och 1963 ter sig enligt bolaget ännu mörkare. Vad angår lönsamheten visar en analys att rörelseöverskotten endast delvis täckt anläggningsskapitalkostnaderna. Denna täckning var 1958 föga mer än 40 %, 1959 81 %, 1960 100 % och beräknas för 1961 till obetydligt mera än 60 %. Den nya fabriken för cellulosa- och pappersproduktion i Piteå beräknas vid nu rådande pris- och kostnadsläge inte uppnå sådan lönsamhet som medger full avkastning på och förnyelse av kapitalet. Redogörelsen i övrigt för bolagets ekonomiska ställning visar att investeringsverksamheten har expanderat i alltför snabb takt i förhållande till tillgången på överskottsmedel i rörelsen. Finansieringen av investeringarna har därför till väsentlig del fått ske genom upplåning varigenom det främmande kapitalet ökat i förhållande till det egna kapitalet. Bolaget tar nu detta förhållande till intäkt för att begära att de 130 milj. kr. som återstår att finansiera av Lövholmen-anläggningen skall täckas genom nyteckning av aktier till samma belopp. Vidare förordar det att tidigare lån å sammanlagt 70 milj. kr. skall omvandlas till aktier.

Handelsministern anser att vissa av de angivna merkostnaderna tyder på att byggnadsprojektet inte var tillräckligt förberett då förslaget framlades för statsmakterna och beklagar att den förberedande planeringen kan ha kommit att forceras. I det läge som uppkommit bör bolaget enligt hans mening erhålla täckning för den totala anläggningsskostnaden enligt de framlagda beräkningarna. Kravet på självfinansiering till viss del av anläggningen anses inte längre kunna vidhållas. Enligt propositionen bör de erforderliga medlen

med hänsyn till bolagets redan nu betydande skuldbörda tillskjutas i form av aktiekapital. Bolagets förslag om en ytterligare ökning av aktiekapitalet genom omvandling av tidigare lån å 70 milj. kr. till aktier tillstyrkes så vitt avser ett lån å 30 milj. kr.

Genom den synnerligen bristfälliga planeringen av Lövholmen-projektet har riksdagen försatts i en ny tvångssituation. Med hänsyn till de stora belopp som redan investerats synes nämligen investeringsprojektet inte kunna avbrytas. I nuvarande läge gäller därför frågan främst hur projektet skall finansieras. Av de 190 milj. kr. som erfordras enligt de nya beräkningarna har bolaget genom aktieteckning och lån redan erhållit 60 milj. kr. Enligt planeringen 1959 skulle bolaget genom självfinansiering eller genom lån mot in-teckningar svara för 40 milj. kr. Någon grundad anledning att i detta avseende frångå den ursprungliga finansieringsplanen kan enligt vår uppfattning inte föreligga. För den händelse svårigheter att på längre sikt anskaffa beloppet skulle uppstå för bolaget, bör det ankomma på den strukturrationaliseringsutredning vi längre fram förordar att anvisa vägar att komma till rätta med finansieringsproblemet. För statsmakternas del återstår att täcka 90 milj. kr. Detta belopp kan tillföras bolaget antingen genom aktieteckning eller lånevägen. Av propositionen får man intrycket att en väsentlig höjning av aktiekapitalet vore nödvändig för att ge företaget en rimlig lönsamhet. Även om detta inte är direkt uttryckt, är det dock underförstått i resonemangen. Investeringarna i ASSI blir emellertid inte mer lönsamma därför att bolaget befrias från räntebetalningar genom att lånekapital förvandlas till aktiekapital. Vid all lönsamhetsberäkning måste givetvis en viss ränta på eget kapital inräknas i kapitalkostnaderna och denna ränta bör inte vara lägre än marknadsräntan utan snarare ligga högre. Enär ASSI i finansieringshänseende upprepade gånger ställt riksdagen inför fullbordat faktum, finns det all anledning att eftersträva fortsatt och förbättrad kontroll från riksdagens sida över företagets medelsanvändning. Om den ökade medelstilldelningen skulle ske via aktieteckning skulle bolagets överskottsmedel relativt sett växa genom inbesparade ränteutbetalningar. Samtidigt skulle bolagsledningen erhålla ökad rörelsefrihet för fortsatta investeringar. Enligt vår mening bör ASSI förpliktas att förränta det nya kapitalet till marknadsmässig ränta. Statens engagemang bör bestå i att kreditgaranti ställes för ett lån i öppna marknaden å 90 milj. kr.

Den inom företaget verkställda utredning om bolagets ekonomiska ställning och lönsamhet som återges i propositionen ger vid handen att företagets räntabilitet är synnerligen otillfredsställande. Endast för ett år, 1960, då konjunkturuppsvinget var särskilt påtagligt, redovisas ett rörelseöverskott, som innebar full täckning av kapitalkostnaderna. Departementschefen synes emellertid numera ha kommit till insikt om att något måste göras för att åstadkomma en bättre lönsamhet i bolagets rörelse. Han rekommenderar en långtgående rationalisering av driften samt nedläggning av sådana företagsenheter som utgör en ekonomisk belastning för bolaget och som genom fortsatt rationalisering

inte kan tänkas erhålla en godtagbar driftekonomi. Från vårt håll har vi vid skilda tillfällen framhållit nödvändigheten av att ge Statens skogsindustrier en sådan produktionsinriktning att dess verksamhet kan bli fullt lönsam. Detta kan endast nås genom en radikal strukturrationalisering av företaget. De investeringar i massa- och papperstillverkning som i enlighet med bolagsledningens förslag företagits i Norrbotten är emellertid av sådan storleksordning att de måste fullföljas. Vilka åtgärder som måste vidtagas för att göra dem räntabla bör avgöras ur enbart företagsekonomiska synpunkter.

Sammanfattningsvis vill vi framhålla att den aktuella situationen i fråga om Statens skogsindustrier är synnerligen otillfredsställande. Framtidsutsikterna ter sig ovissa. Härtill kommer att målsättningen beträffande företagets verksamhet blivit oklar. Det huvudsakliga syftet med bildandet av Statens skogsindustrier var att med statens skogsinnehav i Norrbotten som underlag åstadkomma en norrbottnisk förädlingsindustri. Denna ursprungliga målsättning, som var förutsättningen för statens ekonomiska engagement, bör icke släppas ur sikte. Det är angeläget att företagsledningens krafter helt koncentreras på att lösa företagets egentliga uppgift som är att göra dess skogsindustriella förädlingsverksamhet i Norrbottens län lönsam och därmed skapa hållbara sysselsättningsmöjligheter i detta län. I den mån strävan efter koncentration leder till försäljning av bärkraftiga företagsenheter bör självfallet de därigenom frigjorda kapitaltillgångarna redovisas för kapitalgivaren-staten.

Vi föreslår att bolagsledningen — med biträde av fristående expertis — fullföljer och slutför tidigare påbörjade undersökningar på sådant sätt att dessa kan läggas till grund för en effektiv strukturrationalisering av företaget. Företagsenheter som utgör en ekonomisk belastning och icke genom fortsatta interna rationaliseringar kan beräknas ge marknadsmässigt tillfredsställande driftekonomi bör nedläggas. Med utgångspunkt i den ovan angivna målsättningen bör även övervägas att koncentrera företagets verksamhet genom försäljning av bärkraftiga företagsenheter som inte äger direkt samband med verksamheten i företagets huvudområde. På denna grund bör utredningen kunna prestera hållbart material för bedömningar av bolagets fortsatta verksamhet, dess produktionsprogram, kapitalbehov, sannolika lönsamhet etc. En klar förutsättning för detta utredningsarbete bör vara att vidare kapitaltillskott från statens sida inte skall ifrågakomma. Frågan om en eventuell utbyggnad av Karlsborgs-industrierna bör anstå tills utredningen slutfört sitt uppdrag.

Åberopande det ovan anförda hemställer vi,

att riksdagen

a) med avslag på Kungl. Maj:ts förslag angående teckning av aktier i Aktiebolaget Statens skogsindustrier måtte besluta, att Aktiebolaget Statens skogsindustrier skall beviljas kredit-

garanti för lån på den öppna marknaden intill ett belopp av 90 000 000 kronor, samt

b) i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t måtte, med utgångspunkt från att Aktiebolaget Statens skogsindustriers verksamhet skall koncentreras till Norrbottens län, låta företaga en utredning rörande bolagets fortsatta verksamhet ävensom beträffande de åtgärder som i struktur-rationaliserande syfte erfordras för att utan ytterligare kapitaltillskott från staten uppnå en fullgod lönsamhet inom företaget.

Stockholm den 13 februari 1962

Gunnar Heckscher

Leif Cassel

T. G. von Seth

Rolf Eliasson

Ernst V. Staxäng

Tage Magnusson

Karin Wetterström

Eric Nilsson

Carl Östlund
